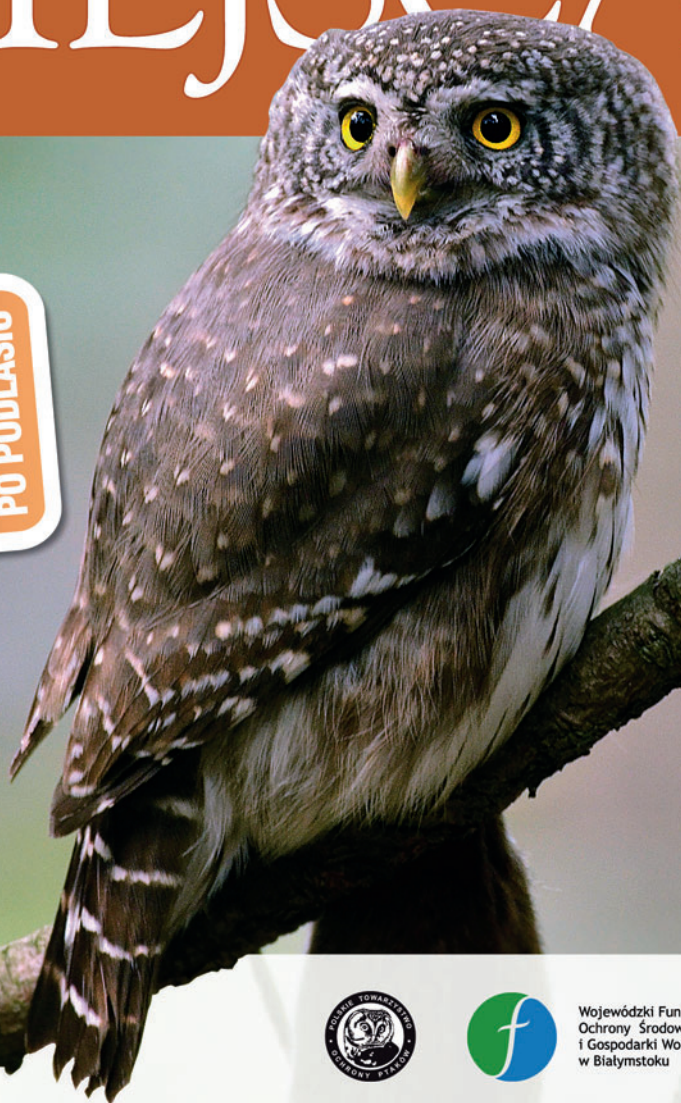

PTASIE MIEJSCA

18
WYPRAW ORNITOLOGICZNYCH
PO PODLASIU

Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
w Białymstoku

Wydawca:

Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków

ul. Ciepła 17

15-471 Białystok

tel./fax 85 664 22 55

www.ptop.org.pl

e-mail: sekretariat@ptop.org.pl

Realizacja: Publikator Sp. z o.o.

Redakcja: Jarosław Żukowski

Korekta: Urszula Tatur

Zdjęcie na I okładce: Sóweczka – fot. Rafał Łapiński

Zdjęcia:

Krzysztof Deoniziak, Grzegorz Grygoruk, Wojciech Januszkiewicz, Maciej Juniewicz, Edyta Kapowicz, Cezary Korkosz, Jerzy Kosior, Gabriela Kułakowska, Tomasz Kułakowski, Rafał Łapiński, Mateusz Matysiak (www.mateuszmatysiak.pl), Marcin Perkowski, Cezary Pióro (www.cezarypioro.pl), Tomasz Tumiel

Makieta, DTP: Publikator Sp. z o.o.

Publikacja dofinansowana przez
**Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Białymstoku**

Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
w Białymstoku

www.wfosigw.bialystok.pl

Województwo Podlaskie obfituje w wiele ciekawych ptasich miejsc, które często nie są znane lub zaskakują swoim ornitologicznym bogactwem. W naszej publikacji chcemy wskazać wybrane przez nas tereny, warte polecenia dla miłośników ptaków Podlasia. W północno-wschodniej Polsce mamy wiele bardzo cennych obszarów bagiennych i leśnych, stawy i zbiorniki zaporowe. Wycieczka z lornetką w którejkolwiek z tych miejsc niemal o każdej porze roku może przynieść niezapomniane wrażenia z obserwacji ptaków. Każde z nich ma swoją specyfikę i gatunki, każde wymaga także od odwiedzających określonego zachowania związanego z pobytem.

Wybierając się z lornetką czy aparatem w polecane przez nas tereny, możemy spokojnie prowadzić obserwacje z ogólnie dostępnych dróg i punktów widokowych. Warto pamiętać, że miłośnik ptaków powinien troszczyć się nie tylko o ich dobro, ale też szanować właścicieli i gospodarzy rezerwatów, parków narodowych i prywatnych łąk. Same ptaki również nie lubią, jeśli zbyt często ingerujemy w ich środowisko.

Przewodnik, który trzymają Państwo w rękach, jest powszechną formą popularyzacji wiedzy o ptakach w krajach europejskich. Cieszymy się, że rośnie grono czytelników i użytkowników tego typu publikacji również w Polsce. Miłośnicy ptaków to coraz liczniejsza grupa ludzi świadomych bogactwa naszej przyrody i świadomie walczących o jej zachowanie dla kolejnych pokoleń. Mamy nadzieję, że podobne publikacje będą w przyszłości pomagać w lepszym poznaniu ornitologicznych walorów Podlasia.

Dziękujemy wszystkim autorom tekstów i zdjęć za wkład w powstanie „Ptasich miejsc”. Bez ich wysiłku i zaangażowania nie byłoby możliwe przygotowanie tego wydania. Jest to dla nas także dowód, że grono miłośników ptaków staje się coraz większym i prężniejszym środowiskiem, które chce dzielić się swoją pasją i bezinteresownością.

Pierwsze wyjście Stasia Kułakowskiego z tatą w teren – fot. Gabriela Kułakowska

Tomasz Kułakowski

Prezes Polskiego Towarzystwa
Ochrony Ptaków

Brzostowo nad Biebrzą
z punktu widzenia
ptaków

– fot. Krzysztof Deoniziak

Ornitologia nie zna
ograniczeń wiekowych

– fot. Tomasz Kutakowski

Wieża widokowa to za mało
– fot. Grzegorz Grygoruk

Zbiornik Siemianówka
– czasami należy
zglębić temat
– fot. Grzegorz Grygoruk

ZBIORNIK

SOBOLEWO

Zbiornik w Sobolewie powstał w wyniku wydobycia kruszyw i obecnie zajmuje powierzchnię około 10 ha. Nadal prowadzone jest tu wydobycie. W tym miejscu wytworzyła się kilk-hektarowa piaszczysta łacha łagodnie schodząca do zbiornika.

- **LOKALIZACJA:** 3 km od Suwałk we wsi Sobolewo, gm. Suwałki
- **DOJAZD:** Spacer z miasta około 15-20 minut, komunikacją miejską lub autem do wsi Sobolewo
- **OKRES OBSERWACJI:** IV-X (okres, gdy woda jest rozmarznięta)
- **CZAS WIZYTY:** obserwacja z kilku dogodnych punktów 2-3 godziny
- **WSTĘP:** obserwacje można prowadzić z brzegu od strony Sobolewa
- **ZAGROŻENIA:** zbiornik jest użytkowanym fragmentem zakładu górniczego wydobywającego kruszywa,

wejście na teren zakładu może być niebezpieczne, nie należy lekceważyć zakazu wstępu

- **GATUNKI PTAKÓW:** bielaczek, nurogęś, kania czarna, czajka, biegus malutki, biegus mały, biegus zmienny, batalion, brodziec śniady, mewa śmieszka, mewa czarnogłowa, mewa srebrzysta, mewa białogłowa, rybitwa rzeczna
- **UWAGI:** luneta jest wskazana

Biegus krzywodzioby – fot. Grzegorz Grygoruk

Od strony południowej pracują koparki wydobywające żwir i piasek, zaś od zachodu wylewana jest woda służąca do wyptukiwania zbędnych frakcji urobku. W tym miejscu wytworzyła się kilkuhektarowa piaszczysta łąka łagodnie schodząca do zbiornika. W płytkiej wodzie oraz na piaszczystym brzegu bardzo chętnie gromadzą się ptaki siewkowe w okresie migracji. Wśród nich dominują czajki, których stada liczą często kilkaset osobników. Warto im się przyjrzeć, gdyż pomiędzy nimi przeważnie występują inne gatunki. W okresie jesiennej migracji można spodziewać się różnych gatunków biegusów, brodzieców i mew. Piaszczyste tereny odwiedzają sieweczki, dudki, ale też i czaple siwe, białe i inne ptaki. Warto zwrócić uwagę na stada mew odpoczywających nad wodą lub siedzących na hałdach piasku, można próbować odczytywać obrączki. Również otwarte lustro wody może przyciągać ciekawe ptaki w okresie migracji. Zaobserwować można tu dziesiątki tysek, gągołów, czernice, nurce, głowniki, wśród których należy szukać tak-

że innych gatunków ptaków. W okresie lęgowym zbiornik w Sobolewie zasiedlany jest regularnie przez dużą kolonię śmieszek i rybitw rzecznych. W trakcie wydobycia kruszyw maszyny pominięły kamienisto-gliniasty fragment, który obecnie jest niewielką wyspą zasiedlaną przez setki mew i rybitw. Ze względu na ograniczenia w poruszaniu się po terenie zakładu górniczego obserwacje ptaków wymagają lunety. Można obserwować z wyniesienia od strony Sobolewa, gdzie swobodnie zaparkujemy samochód. Tam też istnieje możliwość dojścia do samej wody. Warto zwrócić uwagę na nieużytkowane, zalane wyrobisko, przylegające od północy do opisywanego zbiornika oraz na pobliskie wysypisko śmieci. Tam też mogą być obserwowane ciekawe gatunki. Podczas migracji wiosennej i jesiennej spotykano ptaki rzadko widywane na śródlądziu jak: szlachar, ogorzałka, nur czarnoszyi, płatkonóg płaskodzioby, świergotek rdzawogardły.

SZYMON CZERNEK

Płatkonóg płaskodzioby – fot. Rafał Łapiński

JEZIORO WIGRY

Wigierski Park Narodowy utworzono w 1989 roku, w latach 1976-1988 tutejsze tereny objęte były ochroną w ramach Wigierskiego Parku Krajobrazowego. Głównym celem Parku jest ochrona jeziora Wigry i przyległych lasów.

➤ **OKALIZACJA:** 10 km od Nowinki, trasa nr 8 (między Augustowem a Suwałkami)

➤ **DOJAZD:**

PKS: Suwałki – Bryzgiel

AUTO: parking przy wieży widokowej w Bryzglu naprzeciwko leśniczówki

➤ **OKRES OBSERWACJI:** tuż po zejściu lodu, III-IV i przeloty jesienne

➤ **CZAS WIZYTY:** około 1 godziny

➤ **WSTĘP:** zarządzający – Wigierski Park Narodowy, wstęp wolny

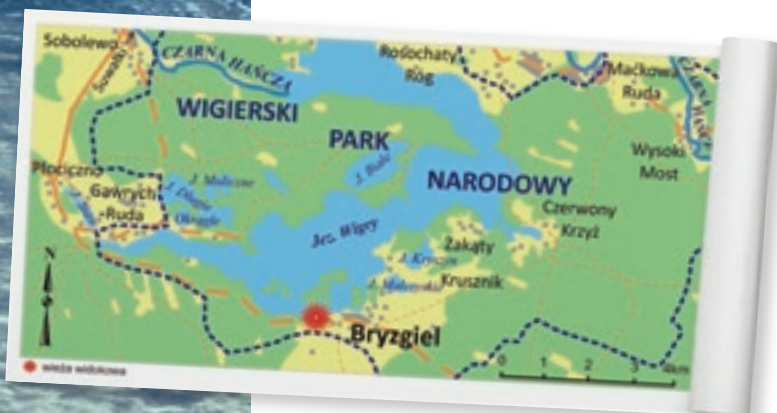
➤ **ZAGROŻENIA:** brak

➤ **GATUNKI PTAKÓW:** łabędź krzykliwy, świstun, płaskonos, głowienka, czernica, gągoł, bielaczek, szlachar, nurogęś, kormoran, bąk, bączek, czapla biała, czapla siwa, kania ruda, bielik, błotniak stawowy, tyska, żuraw, mewa srebrzysta, rybitwa rzeczna, puszczyk, włochatka, muchołówka mała, wąsatka

➤ **UWAGI:** krótki okres obserwacji, ptaki najbardziej aktywne o poranku

Szlachary – fot. Rafał Łapiński

Jest to interesujący kompleks przyrodniczy składający się z kilkudziesięciu jezior, starych drzewostanów i torfowisk. Akwen ten o długości 17 km, powierzchni 2,1 tys. ha otwartej wody i głębokości do 75 m oraz chłodnej, średnio żyznej, czystej wodzie stwarza przyjazne warunki dla wielu ptaków. Najatrakcyjniejszym pod względem widokowym i obserwacyjnym jest południowy brzeg Wigier. Po tej stronie jeziora znajdują się liczne wyspy, płosy z pływaczami, trzcinowiska, szuwały oraz strome brzegi porośnięte wiekowym lasem, tworzące dogodne warunki do bytowania rzadkich i chronionych gatunków. Najlepszym, a zarazem najciekawszym okresem dla osób

liczących na ciekawe obserwacje jest moment uwalniania się Wigier z lodu. Wczesną wiosną można tu zaobserwować interesujące gatunki przelotne, później do toków i lęgów przystępują ptaki miejscowe. Jesienią natomiast na uwagę zasługują stada tysięcy liczące do kilkuset osobników, które regularnie atakowane są przez bieliki. Między innymi z myślą o ornitologach, po południowej stronie jeziora została zbudowana wieża widokowa, która zapewnia możliwość obejrzenia i usłyszenia ptactwa występującego w tej przepięknej okolicy.

RAFAŁ ŁAPIŃSKI

REZERWAT KOZI RYNEK

Rezerwat Kozi Rynek o powierzchni 146,6 ha powstał w 1959 roku. Położony jest w południowej części Puszczy Augustowskiej na sandrowej równinie, na obrzeżach bagien biebrzańskich. Dzięki niedostępnemu i podmokłemu terenowi zachowały się tu różnych rodzajów naturalne kompleksy leśne.

Wiochatka – fot. Rafał Łapiński

📍 **LOKALIZACJA:** obręb Balinka, gm. Sztabin

🚗 **DOJAZD:**

PKS:

Augustów – Lipsk

AUTO: droga z Augustowa na Lipsk, drogowo-
kaz po lewej stronie drogi po ok. 15 km.

Kierować należy się zielonym szlakiem do punktu ujęcia wody – około 2 km. 200 m za ujęciem wody znajduje się pomnik poległych żołnierzy i zaczyna się ścieżka edukacyjna, duży leśny parking

📅 **OKRES OBSERWACJI:** IV-X

🕒 **CZAS WIZYTY:**

ścieżka edukacyjna –
1,8 km, 1-2 godziny

👤 **WSTĘP:** zarządzający

– Nadleśnictwo
Augustów, Leśnictwo
Brzozowe Grądy

🚫 **ZAGROŻENIA:** podmokły, bagnisty teren

🐦 **GATUNKI PTAKÓW:** jarząbek, bocian czarny,
dzięcioł zielonosiwy, dzięcioł biało-
grzbiety, dzięcioł trójpalczasty, sóweczka,
włochatka

⚠️ **UWAGI:** zwiedzanie rezerwatu dozwolone jest
jedynie po wyznaczonej ścieżce edukacyjnej

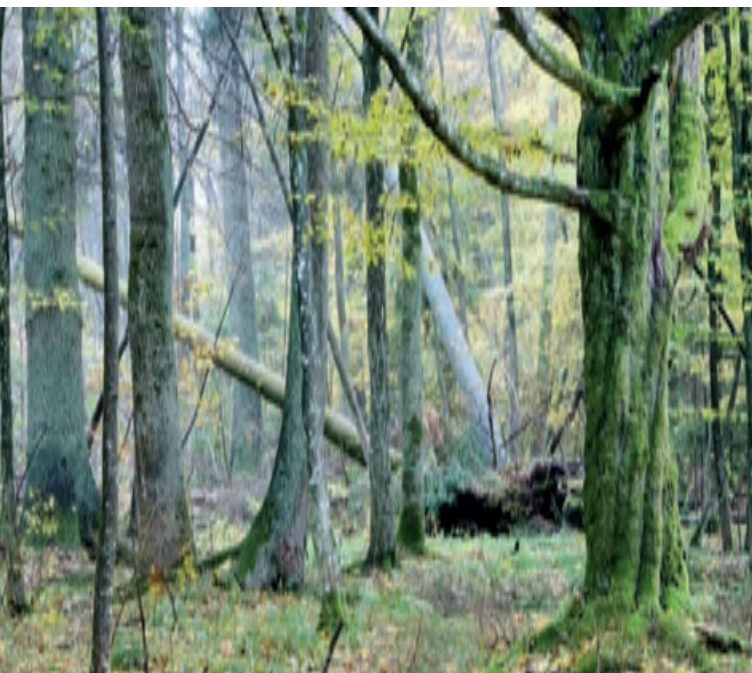
Większość stanowią lasy bagienne – olchowe, natomiast na niewielkich grądzikach dominują kilkusetletnie dęby, lipy i świerki. Przez środek terenu przepływa ledwie sącząca się rzeczka Lebedzian-

ka. W uroczysku Kozi Rynek w latach 1863-1864 stacjonowały oddziały powstańcze, które w wyniku zdrady zostały pokonane przez przeważające wojska carskie. Bitwę z Kozakami upamiętnia pomnik

w północnej części rezerwatu. Wędrówkę po szlaku, który ma kształt pętli, rozpoczyna się i kończy przy parkingu leśnym. Na ścieżce znajduje się 19 punktów z tablicami informacyjnymi. Poza wieloma gatunkami ptaków mamy szansę na spotkanie rysia, wilka, łosia i zająca bielaka. Z ciekawostek: rezerwat został opisany przez Zbigniewa Nienackiego w książce Pan Samochodzik i templariusze.

RAFAŁ ŁAPIŃSKI

Rezerwat Kozi Rynek
– fot. Rafał Łapiński

Dzięcioł biało-grzbiety – fot. Mateusz Matysiak (www.mateuszmatusiak.pl)

DOLINA

BRZozÓWKI

Brzożówka jest jednym z dopływów Biebrzy, który swój bieg rozpoczyna na północnych obrzeżach Puszczy Knyszyńskiej i na całej niemal długości kieruje się na północ, płynąc miejscami dość szeroką doliną. Najciekawsze partie tej doliny położone są w okolicach Suchowoli i Karpowicz.

Siewki złote – fot. Rafał Łapiński

↘ **LOKALIZACJA:** 1 km na zachód od szosy Korycin-Suchowola, na odcinku ok. 15 km

↘ **DOJAZD:**

 PKS: połączenia Białystok–Korycin (co godzinę od 4 do 20)

 AUTO: od szosy Korycin-Suchowola po drogach lokalnych, w większości przejezdnych

↘ **OKRES OBSERWACJI:** III – X

↘ **CZAS WIZYTY:** łąki koło Suchowoli – ok. 2 h autem, łąki na północ od Karpowicz 1-2 h autem

↘ **WSTĘP:** łąki prywatne, nie ogrodzone, drogi gruntowe ogólnie dostępne, na północ od Karpowicz zaczyna się Biebrzański Park Narodowy – pamiętajmy o kartach wstępu.

↘ **ZAGROŻENIA:** należy respektować prace rolne i najlepiej nie wchodzić na łąki, ptaki widać z dróg gruntowych

↘ **GATUNKI PTAKÓW:** gęsi na przelocie, sporadycznie cietrzew, botniaki zbożowe i łąkowe, żurawie, na rozlewiskach siewkowe, siewki złote, kulik wielki

↘ **UWAGI:** brak

Bataliony w dolinie Brzozówki – fot. Tomasz Kulakowski

Błotniak łąkowy – fot. Cezary Pióro (www.cezarypioro.pl)

Tamtejsze łąki są nadal ekstensywnie użytkowane a lokalna sieć dróg gruntowych ułatwia poruszanie się w terenie. Godne polecenia są dwie trasy – od Trzrzeczy do Karpowicz i od Karpowicz do Jagtowa. Są one z reguły dostępne cały rok – z zastrzeżeniem że w okresach wiosennych rozlewisk oraz zimowym niektóre drogi mogą być nieprzejezdne.

Łąki przyciągają najwięcej ptaków w okresie wiosennym (III-V), wraz z przylotem gęsi oraz od późnego lata do jesieni (VIII-XI). Zimą możemy tam spotkać grupki koczujących wróblaków i ptaki drapieżne, latem na koszonych parcelach ptaków przybywa.

Wiosenne rozlewiska mogą zgromadzić kilka tysięcy gęsi białoczelnych i zbożowych, wśród których pojawiają się bernikle czy inne rzadsze gatunki. Na wysokości Suchowoli, gdy poziom wód zalewowych jest wysoki, ptaki mają dobre żerowiska. Jeśli po ziemi rozlewiska są nieduże wówczas trzeba ich szukać na północ od Karpowicz i w okolicach Zabieli. Corocznie w marcu i kwietniu na łąkach zatrzymują się duże, liczące co najmniej kilkaset osobników, stada siewek złotych żerujących wspólnie z czajkami, batalionami i kulikami. Kuliki wielkie zostają tu też na legi. Późna wiosna i lato, gdy łąki obsychają jest może mniej ciekawa, ale warto wówczas szukać

koszonych łąk, gdzie mogą żerować bociany i ptaki drapieżne. Wraz z nastaniem jesiennych odlotów na łąkach znów pojawiają się gęsi, przelotne błotniaki zbożowe, a od października myszołowy wóchaty. Jadąc powoli autem możemy im się przyjrzeć z bardzo małej odległości. Przy drogach na chwastach żerują też tuszczaki – czeczotki, rzepołuchy, jery – te ptaki trafiają tu z początkiem października. Na północ od Karpowicz nadal można zaobserwować cietrzewie, ale ich liczebność drastycznie spada. Z ciekawostek w roku 2008 obserwowano tu parę błotniaków stepowych przebywających dłuższy czas w sezonie lęgowym.

Pokonanie obu proponowanych tras autem zajmuje około godziny, zaś pieszo dwie do trzech godzin.

Na łąkach trudno o cień czy schronienie w razie niepogody, o czym trzeba pamiętać przy pieszych wędrówkach. Warto oczywiście mieć ze sobą lunetę, która ułatwi wypatrywanie ptaków z większych dystansów.

Jeśli chcemy wejść na łąki z dróg gruntowych, warto upewnić się czy nie będziemy przeszkadzać właścicielom gruntów.

TOMASZ KUŁAKOWSKI

BAGNO ŁAWKI

Widok z grobli Honczarowskiej – fot. Edyta Kapowicz

Bagno Ławki to liczący kilka tysięcy hektarów największy w środkowej Europie zwarty obszar torfowisk niskich. Jego granicę od południa wyznacza pas olsów, od zachodu tereny zalewowe rzeki Biebrzy, od północy Uroczysko Pogorzały i Grobla Honczarowska, a część wschodnią przecina Carska Droga.

- **LOKALIZACJA:** 8 km na północ od Laskowca, gm. Trzcianna, Biebrzański Park Narodowy
- **DOJAZD:**
  - **PKS:** brak możliwości dojazdu komunikacją publiczną;
  - **AUTO:** Carską Drogą z Osowca lub Laskowca
- **OKRES OBSERWACJI:** IV – VII
- **CZAS WIZYTY:** Długa Luka – 400 m, ~1 godziny; ścieżka edukacyjna Groblą Honczarowską do wieży obserwacyjnej przy Batalionowej Łące – 3,3 km, ~3 godziny
- **WSTĘP:** zarządzający – Biebrzański Park Narodowy; wstęp od świtu do zmierzchu, po drogach publicznych, znakowanych szlakach i ścieżkach przyrodniczych; z ważnymi kartami wstępu (do zakupienia w siedzibie BbPN w Osowcu Twierdzy lub w Leśniczówce w Laskowcu) (<http://www.biebrza.org.pl/index.php?strona=77>)
- **ZAGROŻENIA:** nie należy schodzić z udostępnionych tras i urządzeń turystycznych, by uniknąć płoszenia ptaków
- **GATUNKI PTAKÓW:** cietrzew, błotniak łąkowy, kropiatka, derkacz, czajka, batalion, bekasik, kszyk, rycyk, kulik wielki, krwawodziób, rybitwa białoskrzydła, podróżniczek, wodniczka

Dominującym zbiorowiskiem roślinnym są tu turzycowiska mszyste. Ze względu na postępującą sukcesję trzciny, wierzy i brzozy wymagają one koszenia jesienią, co kilka lat. Pod względem ornitologicznym najciekawsza jest tu awifauna łągowa, specyficzna dla turzycowisk. Najliczniejsze są: świergotek łąkowy, wodniczka, kszyc, pokląskwa, świerszczak i potrzos. Inne typowe gatunki łągowe to: cyranka, błotniak łąkowy, kropiatka, derkacz oraz siewkowce: czajka, dubelt, rycyk, kulik wielki i krwawodziób, a także coraz rzadsza uszatka błotna. Na fragmentach porośniętych brzozą występują cietrzew, a w miejscach z kępami wierzb podróżniczek. Na powierzchniach silniej zarastających trzcina pojawiają się wodnik, brzęczka i rokitniczka, ale różnorodność gatunkowa ptaków maleje. Ponadto wiosną często spotyka się tu przelotne bataliony, łączaki, polujące rybitwy biało-skrzydłe, a czasem krążące orliki. Niewątpliwie największe wrażenie na obserwatorze wywiera poranne oraz zmierzch na bagnach, czas największej aktywności większości tutejszych gatunków, wzbogacony magią mgieł i zmieniających się barw. Wówczas najłatwiej o spotkanie króla bagien – tosia. Wczesną wiosną z Carskiej Drogi i wieży widokowej na skraju Bagna Ławki rano można usłyszeć odległe bulgotanie ostatnich biebrzańskich cietrzewi. Z kolei obserwacje przed zmierzchem pozwalają zobaczyć zarówno gatunki dzienne, jak i te o aktywności wieczornej (kszyk, wodniczka), a także usłyszeć gatunki nocne (derkacz, kropiatka). Miejscem polecanym przed zmierzchem jest Długa Łuka, kładka wychodząca na turzycowiska z Carskiej Drogi. Kładka to najlepsze miejsce do obserwacji wodniczki, najbardziej zagrożonego ptaka śpiewającego Europy. Bagno Ławki zasiedla około 10% global-

nej populacji tego gatunku. Wodniczki powracają na bagna na przelomie kwietnia i maja. Wtedy też koniec dnia na Długiej Łuce jest najciekawszy. Pośród dominujących odgłosów wibrowania sterówek tokujących kszyków można usłyszeć także „galopujący” głos tokowy bekasika. Poranne czy wieczorne obserwacje nad Bagnem Ławki najlepiej jest połączyć z samochodową objazdówką innych interesujących miejsc w okolicy, opisanych w przewodniku. Miłośnikom pieszej wędrówki można zaś polecić dzienną wycieczkę Groblą Honczarowską.

KRZYSZTOF HENEL

Wodniczka
– fot. Mateusz Matysiak
(www.mateuszmatysiak.pl)

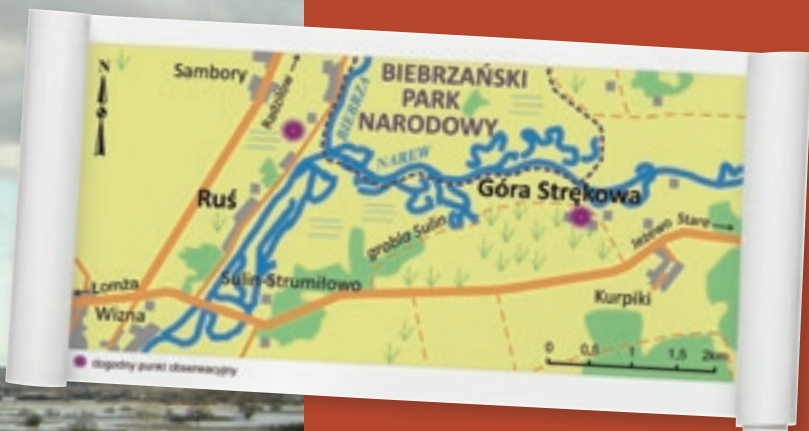

GROBLA

GÓRA STRĘKOWA – RUŚ **SULIN**

Do ciekawszych miejsc do obserwacji malowniczych rozlewisk Narwi należą punkty widokowe w Górze Strękowej i Rusi oraz grobla Sulin. Wyprawę „na ptaki” możemy rozpocząć od Góry Strękowej, gdzie obserwacjom ornitologicznym będzie towarzyszyć duch historii tego miejsca.

➤ **LOKALIZACJA:** ok. 50 km od Białegostoku, gminy Wizna i Zawady

➤ **DOJAZD:**

PKS: trasa Białystok – Łomża, kilka połączeń dziennie

AUTO: z Białegostoku szosą krajową nr 8, skręcamy w prawo w miejscowości Jeżewo Stare, na drogę wojewódzką nr 64, po ok. 20 km dotrzemy do Góry Strękowej (na prawo), drugi punkt widokowy Ruś – 7 km dalej, za rzeką w prawo

➤ **OKRES OBSERWACJI:** III-V

➤ **CZAS WIZYTY:** 3-4 godziny, obserwacje punktowe, długość grobli ok 4 km.

➤ **WSTĘP:** bez ograniczeń

➤ **ZAGROŻENIA:** brak

➤ **GATUNKI PTAKÓW:** na przelotach gęsi, świstuny, rożeńce, płaskonosy, kaczki nurkujące, siewkowe: bataliony, rycyki, krwawodzioby

➤ **UWAGI:** polecana luneta

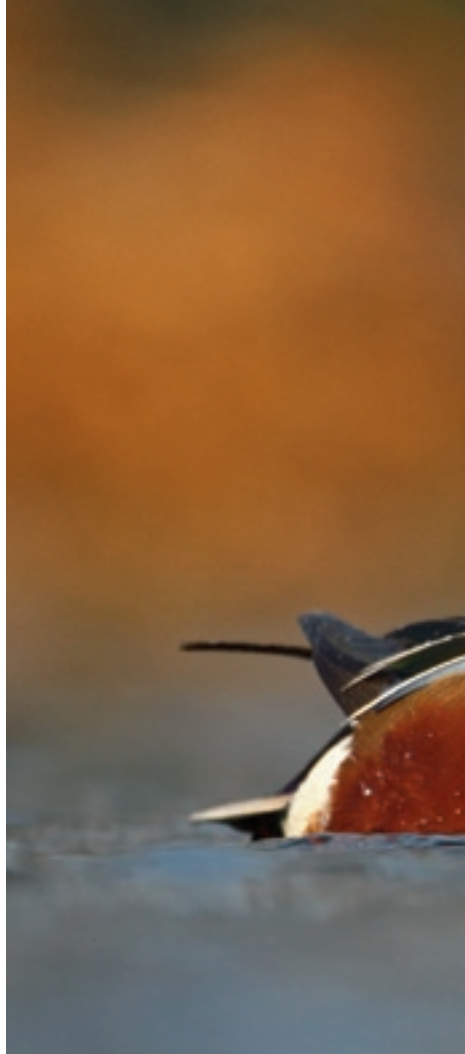

Ujście Biebrzy do Narwi, okolice Rusi
– fot. Grzegorz Grygoruk

Słynna obrona odcinka Wizna we wrześniu 1939 roku, gdzie polscy obrońcy pod dowództwem kapitana KOPu Władysława Raginisa starli się z wielokrotnie liczniejszymi siłami niemieckimi gen. Heinza Guderiana, do dziś jest określana jako „polskie Termopile”.

Słynna obrona odcinka Wizna we wrześniu 1939 roku, gdzie polscy obrońcy pod dowództwem kapitana KOPu Władysława Raginisa starli się z wielokrotnie liczniejszymi siłami niemieckimi gen. Heinza Guderiana, do dziś jest określana jako „polskie Termopile”. Zaledwie 720 żołnierzy, uzbrojonych w 2 karabiny przeciwpancerne i 20 sztuk amunicji, stawiało przez 2 dni opór 42 tysiącom Niemców.

Z okolic pierwszego punktu widokowego możemy przemieścić się samochodem bezpośrednio na Ruś, gdzie rozlewiska Biebrzy i Narwi skupiają imponujące stada ptaków na wiosennych przelotach. Tutaj rozlewiska utrzymują się najdłużej, a głębsza woda przyciąga kaczki nurkujące, jak czernice czy gławienki. Sympatykom pieszych wycieczek warto wcześniej polecić spacer groblą, na którą trafimy bez problemu z punktu w Górze Strękowej. W czasie spaceru przyjrzymy się bliżej, licznym w czasie przelotów, rybitwom białoskrzydłym, a na samej drodze możemy spotkać już od kwietnia żerujące dudki. Po zejściu z grobli czekają nas jeszcze 2 km do rzeki i ponownie rozpoczyna się niesamowity widok na rozlewiska.

Rycyk – fot. Grzegorz Grygoruk

We wszystkich wymienionych wyżej miejscach warto przyrzeć się każdemu stadu i sprawdzić, czy wśród pasących się gęsi nie ukryta się jakaś „ciekawostka”. Wczesna wiosna to okres, gdy wśród stad przelotnych gęsi zbożowych czy białoczelnych, możemy wypatrzeć również bernikle: obrońną, białoszyją czy rdzawoszyją. Korzystając z lunety, znajdziemy z dużym prawdopodobieństwem wśród migrujących gęsi czy tabędzi, także ptaki oznakowane przy pomocy obroży. Numer na znaczniku jest przypisany dla konkretnego osobnika i pozwala na poznanie historii

danego ptaka, miejsca zaobrazkowania, wieku, trasy przelotu. O wszelkich obserwacjach znakowanych ptaków powinniśmy powiadomić Krajową Centralę Obrączkowania <http://www.stornit.gda.pl/start.html>. Rozlewiska Narwi to także duże koncentracje migrujących kaczek, jak cyraneczka, świstun, rożeniec, płaskonos. Szczególną uwagę zwracają samce tych gatunków, prezentując się wiosną w barwnych szatach godowych. Świstuny możemy z łatwością poznać również po charakterystycznych odgłosach: samce odzywają się miękkim gwizdem, a w czasie lotu skrzydła

tych ptaków wydają głośny świst. Jedną z wcześniej używanych nazw tego gatunku to puszczka. Wraz z obniżającym się poziomem wody pojawiają się ptaki siewkowe: czajki, rycyki, krwawodzioby, brodziec śniade. Poza obserwacją żerujących ptaków, warto też spojrzeć na niebo w poszukiwaniu drapieżników – być może właśnie przelatuje kobczyk.

Należy też wspomnieć o miejscowych ciekawostkach: od strony Rusi widywano nury czarnoszyje, a nawet edredona.

ANNA SUCHOWOLEC

BRZOSTOWO

Brzostowo jako „ptasie” miejsce znane jest szerokiemu gronu przyrodników nie tylko z Polski, ale i z Europy. Wieś, o której pierwsze wzmianki pochodzą z lat 1414-1425, położona jest w tak zwanym Dolnym Basenie Biebrzy, na niskim brzegu rzeki przy granicy Biebrzańskiego Parku Narodowego.

➤ **LOKALIZACJA:** 70 km od Białegostoku, gm. Jedwabne

➤ **DOJAZD:**

 PKS: brak bezpośrednich połączeń z Białegostoku, 4 połączenia z Łomży w ciągu dnia.

 AUTO: z Białegostoku szosą krajową nr 8 (trasa na Warszawę), skręcamy w prawo w miejscowości Jeżewo Stare, na drogę wojewódzką nr 64. Po 25 km, za mostem na Narwi, w miejscowości Ruś, skręcamy w prawo i po 14 km dojeżdżamy do celu.

➤ **OKRES OBSERWACJI:**

III-XI (szczególnie III-VI)

➤ **CZAS WIZYTY:**

W zależności od dysponowanego czasu. Obserwacje punktowe.

➤ **WSTĘP:** opłata 2 zł za wstęp na wieżę na posesji państwa Konopka

➤ **ZAGROŻENIA:** brak

➤ **GATUNKI PTAKÓW:** gęsi, bielik, orlik krzykliwy i grubodzioby, żuraw, większość krajowych gatunków rybitw, kaczek, lęgowych i przelotnych ptaków siewkowatych (np. batalion, rycyk, krwawodziób)

➤ **UWAGI:** od IV do VI miejsce licznie odwiedzane przez pojedynczych turystów i grupy zorganizowane

Rybitwy rzeczne – fot. Rafał Łapiński

Skraj wysoczyzny znajduje się w tym miejscu z dala od rzeki, przez co łąki rozpościerają się tu szeroko, aż po znajdujące się na skraju bagien olsy. Te idealne wprost żerowiska w trakcie przelotów wykorzystują tysiące ptaków, a liczne gązdziki są wybierane na miejsca lęgowe przez szereg gatunków zagrożonych w skali Europy. W miejscowości znajdują się cztery wieże widokowe. Trzy z nich są w złym stanie i nie zaleca się prowadzenia z nich obserwacji. Czwarta, choć niezbyt pojemna, znajduje się w okolicach brodu na rzece, na posesji państwa Konopka. Mamy stąd dogodny widok na zalaną dolinę i wypoczywające na gązdzikach i wodzie ptaki. A jest na co popatrzeć. W marcu, gdy cała dolina jest zalana i przypomina jezioro, na najgłębszych wodach zatrzymują się gąrzyce: czernice, głowienki, gągoły oraz trzecie: bielaczki i nurogęsi. Na nielicznych jeszcze w tym czasie gązdzikach żerują czajki i gęsi. W miarę jak woda opada i odstaniają się kolejne skrawki łądu, do czajek dołączają krwawodzioby i głośno zawodzące rycyki. Na coraz płytszych wodach zbierają się tysięczne stada kaczek: świstunów, płaskonosów, cyranek, różenców. Przez krótki okres, w kwietniu, na rozlewiskach robi się biało i gwarno od tokujących w trak-

cie przelotów łabędzi krzykliwych i małych. W maju nad płytkimi już rozlewiskami i coraz bujniejszą roślinnością zaczynają latać rybitwy, reprezentowane przez wszystkie europejskie śródładowe gatunki. Wiele z nich pozostanie tu żeby odbyć lęgi i wychować nowe pokolenie. W tym też okresie na trawiastych wysepkach, odbywa się niezwykle spektakl, na który ściągają fotograficy i miłośnicy ptaków z całej Europy. Na małych arenach pośród rozlewisk bataliony odbywają swoje widowiskowe toki. Latem rzeka wraca do koryta, a ptasi gwar przycicha. Jesienny przelot nie jest tak intensywny jak wiosenna migracja, ale gdy jesień jest długa i ciepła na rozlewiskach pod Brzostowem zaczynają gromadzić się przed odlotem na zimowiska, gęsi, kaczki oraz żurawie.

Mówiąc o rozlewiskach Biebrzy pod Brzostowem nie sposób nie wspomnieć o obserwowanych tu rzadkich gatunkach. Do tzw. „rarytów” należą m.in.: warzęchy, wydryki ostrosterne, mewa cienkodzioba, biegus płowy, ibis kasztanowaty. Brzostowo to miejsce, gdzie jeszcze wiele gatunków czeka na swego odkrywcę.

GRZEGORZ GRYGORUK

Batalion – fot. Wojciech Januskiewicz

Przełomową Dolinę Narwi stanowi zachowana w prawie naturalnym stanie dolina rzeki Narew w bezpośrednim sąsiedztwie Łomży na odcinku Piątnica-Bronowo.

Idealnym punktem do obserwacji ptaków na tym obszarze, jest położony na wzniesieniu punkt widokowy w Siemieniu Nadrzecznym, skąd rozciąga się widok na dolinę rzeki. Podczas wiosennej migracji jest ona miejscem odpoczynku wielotysięcznych stad gęsi białoczelnych i zbożowych oraz kaczek: świstunów, rożeńców, gągołów, krzyżówek, płaskonosów, cyraneczek. Spośród ptaków siewkowatych na przelotach wiosennych dominuje batalion, którego zgrupowania sięgają kilku tysięcy osobników. Innymi licznie pojawiającymi się gatunkami są czajka, rycyk i brodziec krwawodzioby. Obserwujemy tu też stada koczujących rybitw białoskrzydłych i białowasych. Miejscowe warunki sprzyjają również licznej populacji derkacza i kropiatki. Na wzmiankę zasługuje występowanie jednego z najrzadszych ptaków śpiewających – wodniczki. Swoje miejsce znalazło

tu tokowisko dubeltów – niezwykle rzadkich i tajemniczych mieszkańców bagien. Zdecydowanie łatwiej niż dubelty da się zaobserwować największego ptaka drapieżnego Europy – bielika. Na terenie Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi warto odwiedzić muzeum przyrodnicze w Drozdowie, gdzie zgromadzono bogatą kolekcję przyrodniczo-historyczną. Bardzo ciekawymi obiektami przyrodniczymi są też rezerваты – Kalinowo i Wielki Dział. Atrakcyjność Przełomowej Doliny Narwi pozwala na wielogodzinne podziwianie jej walorów przyrodniczych. Na punkcie widokowym można spędzić wiele godzin obserwując i zachwycając się zmieniającą się co chwilę różnorodnością gatunkową ptaków.

Agnieszka Grabowska
Sławomir Klusewicz

↘ **LOKALIZACJA:** gmina Łomża (Przełomowa Dolina Narwi, Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi)

↘ **DOJAZD:**

PKS;

komunikacja miejska z Łomży,

AUTO: dojazd bezpośredni (80 km od Białegostoku)

↘ **OKRES OBSERWACJI:**

III-VI

↘ **CZAS WIZYTY:**

uzależniony od indywidualnych potrzeb

↘ **WSTĘP:** bez ograniczeń

↘ **ZAGROŻENIA:** brak

↘ **GATUNKI PTAKÓW:** łabędź czarnodzioby, gęś zbożowa, gęś białoczelna, świstun, rożeniec, czapla biała, bielik, kropiatka, derkacz, żuraw, czajka, batalion, dubelt, rybitwa białoskrzydła, wodniczka

↘ **UWAGI:** polecana luneta

Rożeniec – fot. Mateusz Matysiak (www.mateuszmatysiak.pl)

Derkacz – fot. Rafał Łapiński

BAGNO

WIZNA

Bagno Wizna to rozległy obszar (ok. 14 500 ha), gdzie większość terenów otwartych jest użytkowana rolniczo, z czego łąki i pastwiska zajmują blisko 90% powierzchni.

Miejsce to upodobały sobie również łabędzie krzykliwe, czarnodziobe i nieme, które często tworzą skupiska złożone z kilkuset osobników.

Tylko w okresie 10.05-01.08.2008, podczas inwentaryzacji ornitologicznej (Pugacewicz, Dmoch 2009), stwierdzono występowanie 192 gatunków, z czego 147 uznano za lęgowe. Już od wczesnej wiosny (luty/marzec) spotykamy tutaj ogromne koncentracje gęsi. Dominuje gęś białoczelna, ale w pozornie jednolitych stadach można wypatrzeć również 4 gatunki bernikli: rdzawoszyją, kanadyjską, obrozną i białolicą oraz gęsi krótkodziobe. Na corocznych rozlewiskach obserwujemy wielotysięczne stada świstunów i rożeńców oraz duże zgrupowania cyraneczek

i ptakonosów. Miejsce to upodobały sobie również łabędzie krzykliwe, czarnodziobe i nieme, które często tworzą skupiska złożone z kilkuset osobników. Na bardziej suchych terenach spotykamy wielotysięczne stada szpaków, czajek i siewek złotych oraz setki żerujących drożdów – kwiczołów i drożdżików. Po przelocie wczesnych migrantów, na przełomie maja i kwietnia, teren wypełniają wielotysięczne stada rybitw (szczególnie białoskrzydłej) oraz bataliony, które ze względu na swoje barwy, jak i widowiskowe toki ściągają tu miłośników ptaków z całej Europy. W sezonie lęgowym można obserwować wodniczki, rybitwy białoskrzydłe i białowąse, dubelty, kuliki wielkie, orlika grubodziobego, błotniaki łąkowe, płomykówkę, pójdkę oraz liczne świerszczaki, strumieniówki, jarzębatki i dudki. Wśród ptaków przelotnych można spotkać tutaj między innymi takie rzadkości jak: edredon, kurhannik, błotniak stepowy, sowa błotna. Jesienią i zimą aleje drzew są miejscem żerowania dużych stad czyży i czeczotek, wśród których dostrzec można rzepotuchy. W tym okresie łąki są wykorzystywane również przez myszołowy i myszołowy włochate – czasami podczas dwugodzinnego spaceru można się doliczyć ponad stu osobników obu gatunków. Wśród nich regularnie spotykamy błotniaki zbożowe i bieliki, a przy odrobinie szczęścia nawet orła przedniego, sokola wędrownego czy drzemlika. Na podziwianie ptasiego świata najlepiej wybrać się z miejscowości Grądy Woniecko do wieży widokowej w Bronowie (ok. 5 km). Poruszamy się utwardzoną drogą. Należy jednak pamiętać, że przy wysokim stanie wody przejście do wieży jest niemożliwe nawet w kaloszach. Z drugiej strony jednak, dzięki istnieniu rozlewisk możemy obserwować tysiące ptaków wodnych. Stąd nawet, gdy oczarowani widokiem zapędzimy się za daleko, a w kaloszach pojawi się woda, ciekawe obserwacje zrekompensują nam wszelkie niedogodności.

SŁAWOMIR NIEDŹWIECKI

Rybitwy białoskrzydłe – fot. Wojciech Januskiewicz

Pójdźka – fot. Wojciech Januskiewicz

↘ **LOKALIZACJA:** ok. 50 km od Białegostoku, gminy Rutka, Wizna i Zawady

↘ **DOJAZD:**

 PKS: trasa Białystok – Łomża, kilka połączeń dziennie

 AUTO: z Białegostoku szosą krajową nr 8 (trasa na Warszawę), skręcamy w prawo w miejscowości

Jeżewo Stare, na drogę wojewódzką nr 64, po ok. 25 km odbijamy w lewo, przed rz. Narew na Grądy Woniecko

↘ **OKRES OBSERWACJI:**

I-XII

↘ **CZAS WIZYTY:**

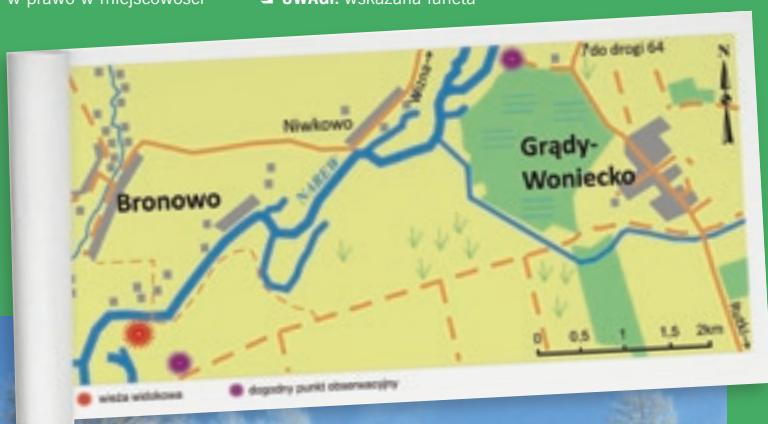
3-10 godzin

↘ **WSTĘP:** bez ograniczeń

↘ **ZAGROŻENIA:** wysoki poziom wody na drodze może uniemożliwić nam kontynuowanie marszu lub jazdy

↘ **GATUNKI PTAKÓW:** błotniak zbożowy, błotniak łąkowy, orlik grubodzioby, dubelt, kulik wielki, świerszczak, strumieniówka, wodniczka, jarzębatka

↘ **UWAGI:** wskazana luneta

Zima w okolicach Grądów Woniecko – fot. Grzegorz Grygoruk